

Adam Bobryk
(Siedlce)

Święta Góra Grabarka jako ośrodek pielgrzymkowy

Ogromne znaczenie w prawosławiu odgrywa duchowość, którą należy pojmować jako „życie człowieka z Bogiem i w Bogu, jedność ducha ludzkiego z duchem Boskim, utożsamienie własnej woli z Wolą Boską. (...) Duchowość jest więc teologią życia wewnętrznego, ascezy i mistyki. To właśnie ona ukazuje człowiekowi drogę do osiągnięcia celu i sensu życia — drogę chrześcijańskiej doskonałości, drogę zjednoczenia z Bogiem prowadzącą poprzez dogmatyczne prawdy (...) wiary z którymi nierozłącznie wiąże się duchowość chrześcijańskiego wschodu”¹. Niezwykle ważna jest nie tylko umiejętność widzenia własnego grzechu, ale również wynikająca z cnoty i trudów pokora. Duchowość to stan trwania w łasce i jest to główny cel życia chrześcijanina². By umocnić się w wierze, oczyścić duszę lub upraszać o rozmaite łaski, wierni podążają często w pielgrzymkach do miejsc świętych, słynących ze swoich nadprzyrodzonych możliwości.

Pątnicy zawsze wiążą z sanktuariami określone oczekiwania o charakterze duchowym i religijnym. Postawy te dobrze wyraża definicja ks. Władysława Piwowarskiego określająca pielgrzymkę jako „indywidualną lub zbiorową podróż o charakterze religijnym do miejsca uznanego za święte, słynące z łask Bożych, uświęcone przez objawienie się bóstwa lub świętego dla osiągnięcia celów religijno-moralnych. Ale pielgrzymka zawsze różni się od podróży turystyczno-krajoznawczej, nawet gdy ta ostatnia zawiera wtórne elementy religijne. Bowiem pielgrzymka ma religijny charakter, który znajduje wyraz w celach, jakie stawiają sobie uczestnicy, motywach, jakimi się kierują, oraz w odnowie życia religijno-moralnego, która jest owocem autentycznego w niej udziału”³.

¹ P. (Martyniuk), *Duchowość wschodu*, www.orthodox.pl/Logos/duchowoscwschodu.htm

² Tamże.

³ W. Piwowarski, *Socjologia religii*, Lublin 1996, s. 146.

Ogólnie cele pielgrzymek można podzielić na przedmiotowe i podmiotowe. Pierwsze wiążą się z uświadomieniem religijnej wartości oraz roli jaką odgrywa ośrodek pątniczny. Drugie zaś mogą być proste, gdy dotyczą jednej intencji, lub złożone jeśli ich liczba jest większa. Zawsze zawarty jest w nich jednak cel główny, którym może być np. dziękczynienie, uwielbienie, błaganie. Przeważnie występują również cele uboczne jak np. pomoc w ważnej sprawie życiowej. Sporadycznie zdarza się, iż cel główny nie ma charakteru religijnego. Pojawiają się bowiem czasami pielgrzymi, którzy cele poznawcze stawiają przed religijnymi. Niemniej stwierdza się, „że coraz większego znaczenia nabiera doświadczeniowy parametr religijności, który polega na odnowieniu więzi z Bogiem poprzez pogłębienie wiary, ożywienie nadziei i otwarcie się na wolę Bożą. Doświadczenie religijne prowadzi do nawrócenia, reformy życia i dojrzałej religijności”⁴.

Przeważnie w ośrodkach o szczególnym znaczeniu religijnym zakładane są monasteria. Jak zauważono, coraz więcej osób pielgrzymuje do nich, traktując je jako lecznice duszy. Należy jednocześnie pamiętać, iż charakteryzują się one surową dyscypliną, dłuższymi nabożeństwami, jednocześnie stwarzając doskonałe warunki do medytacji, rozważań i modlitwy⁵. W powojennej Polsce najważniejszym ośrodkiem pątniczym dla prawosławnych stała się Święta Góra Grabarka położona na terenie województwa podlaskiego, 7 kilometrów od Siemiatycz, w niedalekiej odległości od Bugu, otoczona ze wszystkich stron lasami. Wielokrotnie można spotkać się z porównaniami określającymi Grabarkę jako odpowiednika Jasnej Góry dla wyznawców obrządku wschodniego. Anna Radziukiewicz określiła ją wręcz jako serce prawosławia w Polsce⁶.

Nazwę jej wywodzi się od miejsca grzebania ofiar tatarskich najazdów, bądź epidemii cholery. Przypuszcza się, że dało to początek odbywaniu tam modlitw i składaniu ofiar za dusze zmarłych. Według przekazów ludowych po XIII wieku, na Grabarce miała być ukryta przed Tatarami ikona Spasa Izbawnika, otaczana kultem w mielnickiej cerkwi. Według innych podań mówi się o objawieniu ikony przedstawiającej Spasa⁷.

Brak jest jakichkolwiek dokładnych dokumentów i przekazów mówiących o początkach formowania się kultu religijnego otaczającego Świętą Górę. Niemniej wiadomo, iż najważniejszym wydarzeniem, które spowo-

⁴ Tamże, s. 148-149.

⁵ A. Устюжанин, *По закону любви*, [w:] *Наши православный дом*, Москва 2001, s. 25.

⁶ A. Radziukiewicz, *Świat opiera się na modlitwie czyli o monastycyzmie i monasterach*, [w:] *Prawosławie w Polsce*, red. A. Radziukiewicz, Białystok 2000, s. 164.

⁷ A. Міронавіч, *Grabarka, „Więź”*, maj 1983, s. 154; A. Міранавіч, *Гісторыя праваслаўнай Царквы на Беларускай тэрыторыі*, [у:] *Культура Беларускага пагранічча. Кніга VI*, рэд. С. А. Яцкевіч, У. М. Ліўшыц, Горкі — Брэст 1999, s. 7.

dowało podniesienie znaczenia Góry jako miejsca pątniczego była epidemia cholery z początków XVIII wieku. Wtedy to jeden ze starszych mieszkańców z siemiatyckiej parafii doznał objawienia co należy czynić, by ustrzec się od wszechobecnej epidemii. Zgodnie ze wskazówkami w 1710 r. wierni wykonali wotywny krzyż i wszyscy, zarówno zdrowi, jak też chorzy, poszli z nim na górę zwaną w tamtym czasie Suminszczyzną (dawna nazwa wsi Szumiłówka, niekiedy jako jej nazwę podaje się także Moszczona). Na miejscu nieprzerwanie wznosili błagalne modlitwy i pili wodę ze źródła znajdującego się u podnóża góry. Według kronikarskich zapisów w tej pielgrzymce miało uczestniczyć ok. 10 tys. ludzi. Po tych modlitwach epidemia miała ustać. Od tego wydarzenia Grabarka stała się w świadomości wyznawców obrządku wschodniego symbolem Góry Golgoty — odkupienia za grzechy ludzkości. Wzniesiono więc na tym miejscu krzyż, a po latach także kapliczkę. Pierwsza pisemna informacja o niej pochodzi z 1712 roku. W tym czasie miejsce to było już celem wielu pielgrzymek, szczególnie w święto Przemienienia Pańskiego, zwanego Spasem, obchodzonego 6/19 sierpnia. Jest to jedno z 12 wielkich świąt ustanowionych u zarania chrześcijaństwa we wschodniej części Cesarstwa Rzymskiego. Przemienienie Pańskie jest dość często przedstawiane w ikonografii. Ma ono trynitarny charakter⁸.

Jak podają niektórzy badacze, Grabarka w początkach swego funkcjonowania jako ośrodka życia religijnego była otoczona kultem zarówno przez prawosławnych, jak i unitów. To właśnie unicki metropolita Leon Kiszka miał 1 lipca 1717 r. usankcjonować w tym miejscu szczególne czczenie święta Przemienienia Pańskiego. Ponad 60 lat później Stolica Apostolska miała nadać wszystkim pielgrzymom przybywającym do Grabarki 15-letni odpust⁹.

⁸ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Chełmski Konsystorz Greckokatolicki (dalej: ChKKGK), sygn. 101, k. 347-347v; M. Danielak-Chomać, *Spoleczne wymiary sanktuariów kultowych na Podlasiu*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. III, 1995, s. 176; H. Godun, *Tradycja krzyży wotywnych na Świętej Górze Grabarce w świetle historii prawosławia na Północnym Podlasiu. Część IV*, „Над Бугом і Нарвою”, 4-5 (26-27), 1996; J. Maroszek, *Dziedzictwo unii kościelnej w krajobrazie kulturowym Podlasia*, Białystok 1996, s. 22; *Historia żeńskiego monasteru św. Marty i Marii na św. Górze Grabarce*, [w:] *Kalendarz Prawosławny*, [Białystok] 2001, s. 149; (ba), *Święta Góra Prawosławia*, „Nowe Echo Podlasia”, 24 sierpnia 2001; W. Łoski (tłum. W. Misijuk), *Ikona Przemienienia Pańskiego*, „Przegląd Prawosławny”, sierpień 2001; A. Mironowicz, *Kościół prawosławny w dziejach dawnej Rzeczypospolitej*, Białystok 2001, s. 248; K. Naber, T. Krupski, *Monastery na Podlasiu i Mazurach*, [w:] *Młodzież akademicka a współczesna nauka. Nauki Humanistyczne*, red. K. Jankowski, Siedlce 2003, s. 152-153.

⁹ D. Wereda, *Sanktuaria unickie na Podlasiu w XVIII wieku*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. VII, 1999, s. 208.

Funkcjonujący na Górze żeński monaster św. Marty i Marii jest jednym z 6 prawosławnych ośrodków klasztornych w Polsce. Przed wojną tego typu placówek było 16. Bezpośrednio po wojnie, w wyniku zmiany granic, funkcjonował tylko męski monaster św. Onufrego Wielkiego w Jabłecznej. W warunkach diasporalnych na obszarze całego kraju żyło zaś kilka mniszek. W 1947 r. podjęto decyzję o utworzeniu monasteru pod wezwaniem świętych Marty i Marii. Obowiązki przełożonej powierzone zostały schimonachini Marii (Komstadius). Ministerstwo Administracji Publicznej wyraziło zgodę na funkcjonowanie tej wspólnoty w dniu 2 stycznia 1948 roku¹⁰.

Przez dość długi czas mniszki żyły w spartańskich warunkach. Miały do dyspozycji bowiem tylko dwuizbową stróżówkę. W jednym pomieszczeniu mieszkała przełożona, a w drugim była stołówka, służąca także za salę lekcyjną, gdy schimonachini nauczała wiejskie dzieci. Początkowo mniszki mieszkały w cerkiewnej dzwonnicy lub w okolicznych wsiach. Stopniowo pomieszczenia klasztorne były rozbudowywane, doprowadzono elektryczność i utwardzono drogi dojazdowe. Realizacja tych inwestycji rozciągnięta była jednak na kilka dziesięcioleci, praktycznie do końca XX wieku¹¹. Obecnie na Górze znajduje się kilka obiektów, wśród których centralne miejsce zajmuje cerkiew pw. Przemienienia Pańskiego. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z XVIII wieku. Niemniej obecna świątynia jest tylko pewną kopią jej, gdyż poprzednia została zniszczona w 1990 r. w wyniku umyślnego podpalenia, co było ogromną tragedią dla całej społeczności prawosławnej w Polsce¹². Oprócz niej funkcjonują także — cerkiew pw. Wszystkich Strapionych Radość wraz z częścią mieszkalną, Zaśnięcia Matki Bożej (trapeznaja), Młodzieżowy Dom Pielgrzyma wystawiony w latach 80. na miejscu dawnej stróżówki oraz plebania i nowy budynek klasztorny¹³. W 2003 r. rozpoczęto budowę nowego domu gościnnego.

¹⁰ *Historia żeńskiego...*, s. 150-151; APL, ChKGK, sygn. 132, k. 35v.

¹¹ A. Radziukiewicz, *Święta Góra Grabarka*, Białystok 1995, s. 26; *Historia żeńskiego...*, s. 150-152.

¹² Do tragedii doszło w nocy z 12 na 13 lipca 1990 r. Pożar trwał tylko 10 minut i strawił doszczętnie zabytkową budowlę. Zniszczone zostały m.in. ikona Świętej Trójcy pochodząca z pierwszej połowy XVIII w., z tego samego okresu ołtarz Świętej Trójcy, wiele elementów liturgicznych z XIX w. Stopiły się nawet dzwony i świeczniki. Ocalały jedynie dwie ikony — Zbawiciela i św. Mikołaja Cudotwórcy, które wisiały na zewnętrznej ścianie świątyni oraz środkowa część Ewangelii. Sprawca czynu, Jan Sobieski, został ujęty przez okolicznych mieszkańców i przekazany wymiarowi sprawiedliwości. Rok później Sąd Wojewódzki w Białymstoku wymierzył mu karę 10 lat pozbawienia wolności. (ar), *Pięć lat po pożarze*, „Przegląd Prawosławny”, sierpień 1995; H. Godun, *Wiara, której nie dało się zniszczyć*, „Над Бугом і Нарвою”, lato 1998.

¹³ H. Godun, *Tradycja krzyży wotywnych na Świętej Górze Grabarce w świetle historii prawosławia na Północnym Podlasiu. Część V*, „Над Бугом і Нарвою”, 6 (28), 1996; ihumenia Hermiona, *Podwójne święto na Grabarce*, „Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego”, nr 2, 2003.

Aktualnie (2003 r.) w monasterze jest 17 mniszek. Funkcję przełożonej pełni ihumenia Hermiona (Szczur). Pora różnorodnych zajęć w ciągu dnia ma swój stały porządek. O godzinie 5 rozpoczynają się modlitwy poranne, o 7 jest Liturgia Święta, śniadanie o 9, po czym następuje praca. Obiad jest o 14, po nim ponownie praca, o 17 nabożeństwo wieczorne, kolacja, modlitwy i odpoczynek o 22¹⁴. W trakcie obiadu czytane są żywoty świętych. Dniem postnym poza środą i piątkiem jest również poniedziałek, jako dzień aniołów i wszystkich zastępów niebiańskich. Mięsa w klasztorze nie spożywa się wcale¹⁵. Życie monastyczne jest niejako realizacją słów świętego Grzegorza Palamasa, który powtarzał, że wyciszenie i odejście od świata ułatwia człowiekowi osiągnięcie doskonałości i podobieństwa do Boga. Praktyka ascetyczna jest wyjściem poza nieszczęście upadku w nadziei Zmartwychwstania. Trud, milczenie, post, opłakiwania grzechów, wszelkie wyrzeczenia i utrapienia życia monastycznego mają znaczenie eschatologiczne¹⁶. Wielokrotnie podkreśla się, że postępowanie według reguł klasztornych jest najprostszą drogą zbawienia duszy¹⁷.

Święta Góra, mimo że była znana jako miejsce cudowne od wieków, stała się szczególnie głośna jako ośrodek pielgrzymkowy po powstaniu monasteru¹⁸. Początkowo ruch ten był administracyjnie ograniczany w wyniku tego, że sanktuarium jest położone w strefie przygranicznej¹⁹. Niemniej codziennie pielgrzymowało tam od 2 do 5 osób, które przynosiły jednocześnie mniszkom środki niezbędne do życia²⁰.

Wyjątkowo charakterystyczne dla Grabarki jest to, że tradycyjnie piesze pielgrzymki przybywają z krzyżami wotywnymi, które ustawiane są następnie na wzgórzu okalającym cerkiew. Jest to niejako nawiązanie do pierwszego cudu dokonanego w tym miejscu i prośba o dalszą pomoc lub też podziękowanie za otrzymane łaski. Szacunkowo można określić, iż obecnie jest ok. kilkadziesiąt tysięcy krzyży, które ustawione zostały wokół cerkwi od strony południowej, wschodniej i północnej. Są one rozmaitej wielkości i kształtu. Przeważnie wykonane są z drewna w kilku formach — pra-

¹⁴ *Historia żeńskiego...*, s. 152, 154.

¹⁵ A. Radziukiewicz, *Grabarka. Góra krzyży i modlitwy*, Białystok 2001, s. 75-78.

¹⁶ G. I. Mantzaridis, *Przebóstwienie człowieka. Nauczanie świętego Grzegorza Palamasa w świetle tradycji prawosławnej*, Lublin 1997, s. 80-81.

¹⁷ Н. В. Старкова, *Монашество как реализация женской судьбы*, [w:] *Германский и славянский миры: взаимовлияние, конфликты, диалог культур (история, уроки, опыт, современность)*, редколл. А. В. Космач (гл. ред.) и др., Витебск 2001, s. 263.

¹⁸ A. Mironowicz, *Grabarka...*, s. 155.

¹⁹ K. Urban, *Kościół prawosławny w Polsce w latach 1944-1956*, Kraków 1998, s. 163.

²⁰ A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki zakonne na ziemiach polskich w okresie powojennym*, [w:] *Życie monastyczne w Rzeczypospolitej*, red. A. Mironowicz, U. Pawluczuk, P. Chomik, Białystok 2001, s. 257.

wosławny podlaski niepełny i prawosławny (wielkoruski) pełny oraz o formie łańciskiej. Występuje również krzyż starowierów. Zachowane obecnie symbole religijne pochodzą z XIX-XXI wieku. Bywają także krzyże kamienne, betonowe, postumenty betonowe z krzyżem żeliwnym. Sporadycznie mają wyryte w kamieniu płaskorzeźby lub są w całości z żeliwa²¹. Jak głosi ludowa tradycja, rozmiar krzyża uzależniony jest m.in. od rodzaju choroby, cierpienia człowieka czy też ważności innej intencji. Na większości krzyży zostały wyryte napisy wotywnie. Prawosławnym zwyczajem wiele z nich opasanych jest kolorowymi wstążkami, co symbolicznie nawiązuje do tkaniny, którą Maryja przepasała Chrystusa na krzyżu. Czasami można spotkać też przywiązane kawałki białego płótna z wyciętymi wzorkami. Według obiegowej opinii jest to jeszcze pozostałość tradycji sprzed wielu wieków, co oznaczało symboliczną opłatę za duszę zmarłego²². Nie wydaje się to jednak zgodne z prawdą. W pełni racjonalne jest natomiast tłumaczenie podane przez Helenę Godun, która wskazuje, iż jest to symbol płótna, jakim Matka Boża okryła ukrzyżowanego Chrystusa²³. Powaga symboliki jest podkreślana także przez to, że krzyże stoją wśród sosen, które w sposób naturalny chylą się w kierunku cerkwi.

Na dole przy wejściu na teren monasteru płynie cudowne źródło oraz jest usytuowana studnia pełniąca funkcję swoistej kapliczki. Woda wypływa z tzw. źródła warstwowego²⁴. Pielgrzymi chusteczkami zamoczonymi w wodzie myją twarz oraz wszystkie bolące miejsca. Ufają bowiem, iż leczy ona uzdrawiając nie tylko ciało, ale i duszę. Chusteczki te zostawiają na miejscu, w sposób symboliczny pozbywając się choroby. Są one później zbierane i palone²⁵. Pątnicy wodę ze źródła także piją oraz zabierają ze sobą do domu, wierząc w jej moc²⁶.

Największa liczba pątników przybywa na święto Spasa w sierpniu. Spasem nazywa się nie tylko ikonę Zbawiciela, ale również święta Pańskie. Dnia 1/14 sierpnia przypada Pierwyj Spas, zwany inaczej mokrym, a 6/19 sierpnia Wtoroj Spas, czyli święto Przemienienia Pańskiego, potocznie określane jako Spas jabłocznyj lub Spas na hore²⁷. Ludowa nazwa tego święta jest utworzona najprawdopodobniej od rosyjskiego słowa spasitiel, czyli zbawiciel²⁸. Zbieżne jest to w pełni z potoczną nazwą święta zaczerpniętą

²¹ H. Godun, *Tradycja krzyży... Część IV...*

²² (ae), *Święta Góra Grabarka*, „Podlaskie Echo Katolickie”, 21-27 sierpnia 2003 r.

²³ H. Godun, *Tradycja krzyży... Część IV...*

²⁴ T. Glinka, M. Kamiński, M. Piasecki, K. Przygoda, A. Walenciak, *Podlasie*, Warszawa 2000, s. 109.

²⁵ A. Kwiecień, *Okno ku wieczności*, cz. II, „Tygodnik Siedlecki”, 21 stycznia 2001.

²⁶ (om), *Grabarka — Święta Góra Prawosławia*, „Nowe Echo Podlasia”, 15 lipca 1994 r.

²⁷ H. Godun, *Tradycja krzyży... Część IV...*

²⁸ M. Ziółkowski, *Szkice o kościołach obrządków wschodnich w Polsce północno-wschodniej*, Warszawa 1985, s. 67.

z języka cerkiewnosłowiańskiego, gdzie brzmi ono Swiatoje Preobrażenje Hospoda Naszeho Boha i Spasa Naszeho Iisusa Chrysta²⁹.

Najliczniejsza piesza pielgrzymka na to święto podąża z Białegostoku. Po raz pierwszy w okresie powojennym wyruszyła ona w 1986 r. Przeważnie uczestniczy w niej kilka tysięcy osób. Mniejsze wychodzą także z Siemiatycz, Drohiczyna, Mielnika, Bielska Podlaskiego, Jabłecznej i innych miejscowości. Wielu wiernych dociera indywidualnie, lub w grupach autokarowych. Po przybyciu na miejsce pątnicy najpierw dokonują symbolicznego obmycia w źródleku, a następnie z modlitwą wchodzą na górę, by na kolanach trzykrotnie obejść cerkiew. Następnie duchowni dokonują poświęcenia niesionych krzyży, które umieszcza się w okolicach cerkwi. Dopelnieniem trudu pielgrzymowania jest przystąpienie do spowiedzi, a po tym do świętego pryczastija (komunii)³⁰. W trakcie skupienia modlitewnego wspomina się górę Tabor, na której apostołowie Piotr, Jan i Jakub ujrzeli Chrystusa rozmawiającego z Mojżeszem i Eliaszem³¹. Uroczysta liturgia zaczyna się już 18 sierpnia, ponieważ według zapisów w Biblii dzień rozpoczyna się po zachodzie słońca. O północy odprawiana jest na cmentarzu panichida. Po jej zakończeniu, cały czas są nabożeństwa, w wielu miejscach palą się poustawiane wotywnie świece i nie milkną śpiewy. Główne nabożeństwo celebrowane jest przez metropolitę Cerkwi w Polsce, z udziałem biskupów i ok. 100 duchownych³². Jak się szacuje, przeciętnie w uroczystościach tych uczestniczy kilkadziesiąt tysięcy osób. O znaczeniu tego święta może świadczyć chociażby to, że prawosławni mają ustawowo zagwarantowany dzień wolny jako jeden z siedmiu w ciągu roku³³.

Bardzo duże znaczenie mają także majowe pielgrzymki młodzieży. Jak się uważa w publicystyce, zapoczątkowały one duchowe odrodzenie Cerkwi w Polsce. Zaczęły się one w 1980 r. pod opieką dr. Jana Anchimiuka, wówczas wykładowcy Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, a od 9 września 1983 r. piastującego godność biskupa diecezji wrocławsko-szczyecińskiej. Władysław Jeremiasz (Anchimiuk)³⁴ pomimo nowych obowiązków pozostał nadal opiekunem młodzieżowych pielgrzymek na Grabarkę. W wyniku tych modlitewnych spotkań w 1982 r. powstała pierwsza organizacja młodzieży — Koło Teologów Prawosławnych Szkół Teologicznych, Świeckich i Młodzieży Laickiej, przekształcone później w Bractwo Młodzieży Pra-

²⁹ G. Sosna, *Święta Góra Grabarka*, „Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego”, nr 8, 1999.

³⁰ H. Godun, *Tradycja krzyży... Część IV...*

³¹ M. Ziółkowski, *Szkice o kościołach...*, s. 67.

³² A. Radziukiewicz, *Święta Góra...*, s. 31-34.

³³ J. Matwiejuk, *Aby godnie świętować* (wywiad przeprowadzony przez M. Martynowicz), „Polski Żołnierz Prawosławny”, styczeń-marzec 2002.

³⁴ Przed przyjęciem godności biskupiej Jan Anchimiuk przyjął mnisze imię Jeremiasz.

wosławnej³⁵. Młodzież w latach 1986-1989 na Grabarce wyremontowała i rozbudowała byłą stróżówkę, czyniąc z niej Dom Młodego Pielgrzyma. Poświęcenia tego obiektu 1 października 1989 r. dokonał władca lubelsko-chełmski Abel (Popławski)³⁶. Z biegiem czasu zasięg uczestników pielgrzymki ciągle się poszerzał zyskując charakter międzynarodowy. Liczba uczestników wzrosła także z kilkudziesięciu osób do kilku tysięcy³⁷.

Według opinii władcy Jeremiasza (Anchimiuka), majowe pielgrzymki są organizowane w celu pogłębienia życia religijnego młodzieży. Uczestniczą oni bowiem w nabożeństwach, wspólnych śpiewach, przystępują do spowiedzi. To pozytywnie wpływa na rozwiązywanie ich problemów wewnętrznych. Pielgrzymi poszerzają również swoją wiedzę religijną poprzez uczestnictwo w różnych grupach dyskusyjnych i słuchanie wykładów poświęconych życiu Cerkwi. Jest to także dobra okazja do osobistych rozmów między ludźmi i nawiązywania nowych przyjaźni. Jak zaznacza władca Jeremiasz (Anchimiuk), młodzież po tych pielgrzymkach bardziej dojrzałe uczestniczy w nabożeństwach. Ponadto wzmacnia się w nich świadomość przynależności do Cerkwi oraz solidarność z innymi wyznawcami na całym świecie³⁸.

W przywróceniu tradycji pielgrzymowania bardzo ważną rolę odegrała także matuszka ihumenia Barbara (Grosser) — przełożona monasteru w latach 1962-1986. Miała ona wyjątkowo dobry kontakt z młodzieżą. Podchodziła do niej z dużą otwartością i sercem, starając się zrozumieć wszystkie ich problemy. Młodzież darzyła ją ogromnym szacunkiem i miłością. Obecnie też w trakcie pielgrzymki bierze udział w panichidzie odprowadzanej przy jej grobie³⁹.

Od chwili powstania monasteru nie występowała wyraźna granica, która oddzielałaby go od otaczającego świata. Po wyświęceniu odbudowanej cerkwi pw. Przemienienia Pańskiego w 1998 r. metropolita warszawski i całej Polski Sawa (Hrycuniak) zaapelował do pielgrzymów, by zdążając na święto Spasa nieśli ze sobą kamienie. Były one przynoszone nie tylko przez pątników, ale również przywożone przez wiernych samochodami. Po zebraniu budulca przystąpiono do budowy ogrodzenia wokół Świętej Góry. Mur ten jest najprawdopodobniej największym na Białostocczyźnie. Liczy on

³⁵ H. Godun, *Tradycja krzyży wotywnych na Świętej Górze Grabarce w świetle historii prawosławia na Północnym Podlasiu. Część III, „Над Бугом і Нарвою”*, 3 (25), 1996; A. Wróbel, *Powstanie i rozwój Bractwa Młodzieży Prawosławnej*, [w:] *Młodzież akademicka a współczesna nauka. Nauki Humanistyczne*, red. K. Jankowski, Siedlce 2003, s. 156.

³⁶ A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki...*, s. 259.

³⁷ A. Radziukiewicz, *Świat opiera...*, s. 165; K. Mazur, *Kościół i związki wyznaniowe w Siedleckiem. Historia, doktryna, współczesność*, Siedlce 1996, s. 30.

³⁸ A. Smyk, *Grabarka 1999*, www.bmp.cerkiew.pl/pielgrzymki/grab99.html

³⁹ A. Radziukiewicz, M. Hajduk, *Święta Góra Grabarka*, Białystok 1993, s. 5.

bowiem blisko kilometr długości, wysoki jest na 2-2,7 m i szeroki na 0,5-0,7 m. Na jego zewnętrznej stronie umieszczone zostały także ikony. Łącznie zostało zużyte 3,5 tys. metrów sześciennych kamieni, które gdyby musiały być przywiezione jednym transportem wymagały użycia ok. 300 kamazów jednocześnie⁴⁰. W 2002 r. inwestycja ta została zakończona.

Oprócz wspomnianych okresów, gdy przybywają na Świętą Górę rzesze pielgrzymów, pątnicy docierają także licznie 24 października /6 listopada na święto Matki Bożej Pocieszycielki (Wszystkich Strapionych Radość) i 6/19 stycznia na Chrzest Pański czyli tzw. Jordan. Także w ciągu całego roku nie ma praktycznie dnia, by nie przybywali autokarami wierni i turyści⁴¹, by pomodlić się w cudownym miejscu oraz zobaczyć te niezwykle cenne dla prawosławia sanktuarium i poznać jego atmosferę. Odbывают się na Grabarce także różnego rodzaju obozy młodzieżowe bractw i inne spotkania modlitewne oraz rekolekcje, w tym wojskowe⁴². Świętą Górę chętnie odwiedzają też katolicy, część by poznać bliżej duchowość prawosławia, a inni odbierając ją w walorach historyczno-kulturowych⁴³. Według opinii o. Aleksego Kuryłowicza, Grabarka „jest niewyczerpalnym źródłem duchowości, miejscem kształtowania postaw życiowych i moralnych młodych ludzi oraz nośnikiem kultury prawosławnej dla ludzi innych wyznań”⁴⁴. Wzrost popularności Grabarki jako ośrodka pielgrzymkowego jest wzmacniany przez fakt, iż wiara wymaga pewnego wysiłku fizycznego i psychicznego, by, rezygnując z wygod, pójść za Bogiem do miejsca, które on wybrał i gdzie oczekuje na wiernych⁴⁵. Jak zauważył o. Bazyli Taranta, „w Kościele prawosławnym tradycja pielgrzymowania, jako niezwykle cenna, jest pielęgnowana i przekazywana kolejnym pokoleniom. Pielgrzymowanie scala i oczyszcza, podbudowuje duchowo, dostarcza duszy pokarmu duchowego. Dlatego też rok rocznie prawosławni wierni tak chętnie biorą udział w pieszej pielgrzymce na Świętą Górę Grabarkę”⁴⁶.

⁴⁰ (ar), *160 ton kamieni na Grabarkę*, „Przegląd Prawosławny”, październik 1998; A. Radziukiewicz, *Mur grabarkowy*, „Przegląd Prawosławny”, październik 1999; A. Radziukiewicz, *Grabarka. Góra...*, s. 72-74.

⁴¹ A. Radziukiewicz, E. Czykwin, *Las zarośnie Nurzec stację*, „Przegląd Prawosławny”, kwiecień 2001.

⁴² M. Dudicz, *Żołnierskie rekolekcje*, „Polski Żołnierz Prawosławny”, kwiecień-czerwiec 2002.

⁴³ A. Białczak, *Miejsca z łaskami*, „Życie Siedleckie”, 14 sierpnia 2003 r.

⁴⁴ A. Kuryłowicz, *Prawosławne ośrodki...*, s. 262.

⁴⁵ A. Radziukiewicz, M. Hajduk, *Święta Góra...*, s. 3.

⁴⁶ B. Taranta, *Pielgrzymka na Świętą Górę*, „Polski Żołnierz Prawosławny”, lipiec-wrzesień 2003.